

Ա.Զ. Գասպարյան, Հ.Պ. Ղարիբյան

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹՅԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆԱԿԱՆ ԿԱՌՈՒՅՑՆԵՐԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹՅԱՆ ԲԵՐՈՒՄԸ ՊԱՏՍՊԱՐՎՈՂՆԵՐԻՆ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Արտակարգ իրավիճակներում և պատերազմի ժամանակ բնակչության պաշտպարումը պաշտպանական կառույցներում մարդկանց կյանքի և գործունեության ապահովման հիմնական միջոցներից է: Պաշտպանական կառույցներում պաշտպարումն իրականացվում է քաղաքացիական պաշտպանության ազդանշաններով: Քաղաքացիական պաշտպանության պաշտպանական կառույցների պատրաստության բերումը պաշտպարվողներին ընդունելու համար հանդիսանում է բնակչության պաշտպանության կարևորագույն հիմնահարց: Բնակչության կազմակերպված և ժամանակին պաշտպարման համար պետական կառավարման փորձաքային, տեղական ինքնակառավարման մարմինները, կազմակերպությունների ղեկավարներն արտակարգ իրավիճակների և քաղաքացիական պաշտպանության մարմինների հետ համատեղ անցկացնում են բնակչության, աշխատողների և ծառայողների պաշտպանական կառույցներին ամրագրման միջոցառումներ:

Առանցքային բառեր. պաշտպանական կառույցներ, պաշտպարվողներ, պաշտպանական կառույցների պատրաստության բերում, պաշտպանական կառույցների սպասարկման խմբեր:

Պատասպարվողների ընդունման համար պաշտպանական կառույցների պատրաստումն իրականացվում է կառավարման մարմնի, վտանգավոր և կարևորագույն օբյեկտի քաղաքացիական պաշտպանության պետի ցուցումով: Աշխատանքները կատարվում են պաշտպանական կառույցների սպասարկման խմբերի անձնակազմի կողմից:

Այդ խմբերի հիմնական խնդիրներն են՝

- կառույցի շահագործման հսկողությունը և պատասպարվողներին ընդունելու կառույցի մշտական պատրաստվածության ապահովումը,
- պատասպարվողների ընդունումը և տեղավորումը,
- պաշտպանական կառույցում պատասպարվողների վարքի սահմանված կանոնների կատարման ապահովումը,
- օդամատակարարման համակարգի և ներքին այլ սարքավորումների գործարկումը և սպասարկումը:

Պաշտպանական կառույցների սպասարկման խմբերի անձնակազմը պետք է իմանա կառույցների պահպանման կանոնները և կարողանա օգտագործել սարքավորումներն ու սարքերը, իմանա վթարային ելքերի, ջրամատակարարման, կոյուղու, ջեռուցման, էլեկտրամատակարարման ցանցերի և անջատող սարքերի գտնվելու վայրը, կառույցի պատասպարվողների տեղավորման կարգը և նրանց վարքի կանոնները, հստակ կատարի հրամանատարի բոլոր ցուցումները, իրականացնի հերթապահություն համապատասխան կետերում:

Պաշտպանիչ կառույցների լրացման ժամանակ, որոշ դեպքերում, չի բացառվում խուճապի հավանականությունը, ինչը կանխելու համար անձնակազմից պահանջվում է վճռական գործողություններ [2]:

Բացասական երևույթները կանխելու համար մեծ նշանակություն ունի իրավիճակի մասին ժամանակին և հանգիստ տեղեկատվությունը:

Պատասպարվողներին ընդունելու համար կպահանջվեն պաշտպանական կառույցների նախապատրաստման հետևյալ աշխատանքները, որոնց կատարման ժամանակը բոլոր դեպքերում չպետք է գերազանցի 6-12 ժամը՝

- բացել խաղաղ ժամանակ կնքված պաշտպանական կառույցի տարածքը,
- բացել բոլոր մուտքերը՝ հետագայում պատասպարվողներին ընդունելու համար,
- իրականացնել պաշտպանիչ-հերմետիկ և հերմետիկ դռներից սովորական դռների, թեքահարթակների և թեթև էկրանների հեռացում,
- անցկացնել պաշտպանիչ-հերմետիկ և հերմետիկ դռների, փեղկերի և դրանց կողպեքների սարքինության ստուգում,
- իրականացնել վթարային ելքի վիճակի ստուգում և ազատում, պաշտպանիչ-հերմետիկ դարպասների, դռների և փեղկերի փակում,
- կատարել խաղաղ ժամանակաշրջանում պաշտպանական կառույցների օդափոխության համակարգի օդի ընդունման և արտանետման բացվածքների և օդափոխման խողովակների փակում և կնքում, որոնք չեն օգտագործվելու օդափոխման համար,
- դադարեցնել տեխնոլոգիական սարքավորումների շահագործումը,
- փակել կամ խծուծել բոլոր տեխնոլոգիական բացվածքները (բեռնատար հորեր, վերելակների հորաններ, օդափոխման անցքեր),
- օդափոխել և անհրաժեշտության դեպքում ախտահանել տարածքը, հասնել խաղաղ ժամանակ դրանց օգտագործման ընթացքում տարածքներում արտանետվող CO₂-ի և այլ վնասակար գազերի, անվտանգ խտության՝ CO₂ (մինչև 0,5%) և այլ գազերի՝ սանիտարական ստանդարտներին համապատասխան,
- հեռացնել կառույցի տարածքից մեծածավալ սարքավորումները, նյութերը և ապրանքները, որոնք խոչընդոտում են պատասպարվողների տեղաբաշխմանը,
- մաքրել պաշտպանական կառույցների մատույցները, տեղադրել նշաններ-ցուցիչներ և միացնել լույսային ազդանշանները՝ «Մուտք», «Վթարային ելք»,
- տեղադրել և միացնել բարձրախոսները, ռադիոն և հեռախոսները,
- տեղադրել տախտակամածեր կամ նստարաններ՝ պատասպարվողներին տեղավորելու համար, ներս բերել անհրաժեշտ գույքը և վերանորոգման նյութերը,
- կատարել կահույքի, տեխնիկայի և այլ անհրաժեշտ սարքավորումների ու գույքի տեղադրում պաշտպանական կառույցի տարածքներում, համալրել պաշտպանական կառույցը բացակայող գործիքներով, սարքերով, նյութերով՝ ըստ սարքավորումների ամփոփաթերթիկի,
- կատարել սանհանգույցների բացում, որոնք չեն օգտագործվում խաղաղ ժամանակ: Սանհանգույցները, որոնք խաղաղ ժամանակ օգտագործվում են որպես կոմունալ սենյակներ, դատարկվում ու միացվում են կոյուղու և ջրամատակարարման համակարգին,
- իրականացնել տարածքների լուսավորության համակարգի անցում պատասպարման ռեժիմի,
- ստուգել օդի մատակարարման, ջրամատակարարման, կոյուղու ու էլեկտրամատակարարման համակարգերը, անջատող սարքերի սարքինությունը, վերստին աշխատեցնել և ստուգիչ փորձարկել դիզելային էլեկտրակայանը,

- ստուգել ապաստարանի հերմետիկությունը,
- ամուր փակել բոլոր անցքերը, որոնց միջոցով պայթյունի ալիքը կարող է մտնել կառուցվածք,
- դեղարկող լրացնել անհրաժեշտ դեղանյութերով և բժշկական միջոցներով,
- լրացնել խմելու ջրի պահուստի բաքերը՝ հաշվի առնելով, որ ջրամատակարարման համակարգի խափանման դեպքում իրականացվելու է վթարային մատակարարում՝ 1 անձին օրական 3 լիտր խմելու ջրի չափով,
- անհրաժեշտության դեպքում կատարել վառելիքի և քսանյութերի տարաների լցում:

Քաղաքացիական պաշտպանության ազդարարման ազդանշանները, վարքագծի կանոնները, անհատական պաշտպանության միջոցների օգտագործման կանոնները, դիզելային և գազային սենյակների, սանհանգույցների, ջրի բաշխման կետերի, սննդի բաշխման կետի (առկայության դեպքում), սանիտարական կետերի, բուժկետերի, մուտքերի ու ելքերի ցուցանակները փակցվում են կառույցների տեսանելի տեղերում:

Հատուկ ցուցումներ ստանալուց հետո գործող պաշտպանական կառույցների սպասարկման խմբերի անձնակազմը ստուգում է պաշտպանական կառույցների պատրաստվածությունը և միջոցներ է ձեռնարկում բոլոր թերություններն արագ վերացնելու համար:

Բոլոր ապաստարանները և հակաճառագայթային թաքստոցները ենթակա են ցուցանշման: Այն իրականացվում է ապաստարանի և հակաճառագայթային թաքստոցների բոլոր մուտքերի մոտ տեսանելի տեղում սահմանված նշանը կիրառելով:

Ցուցանշման նշանը 50×60 սմ-ից ոչ պակաս չափի ուղղանկյուն է, որի ներսում նշվում է.

- կառույցի գույքագրման համարը.
- կառույցի պատկանելությունը (կազմակերպության անվանումը, տեղական ինքնակառավարման մարմինը, հասցեն և այլն).
- բանալիների պահպանման վայրը (պատասխանատու անձանց պաշտոնները, տվյալները, հեռախոսահամարներ, հասցեներ):

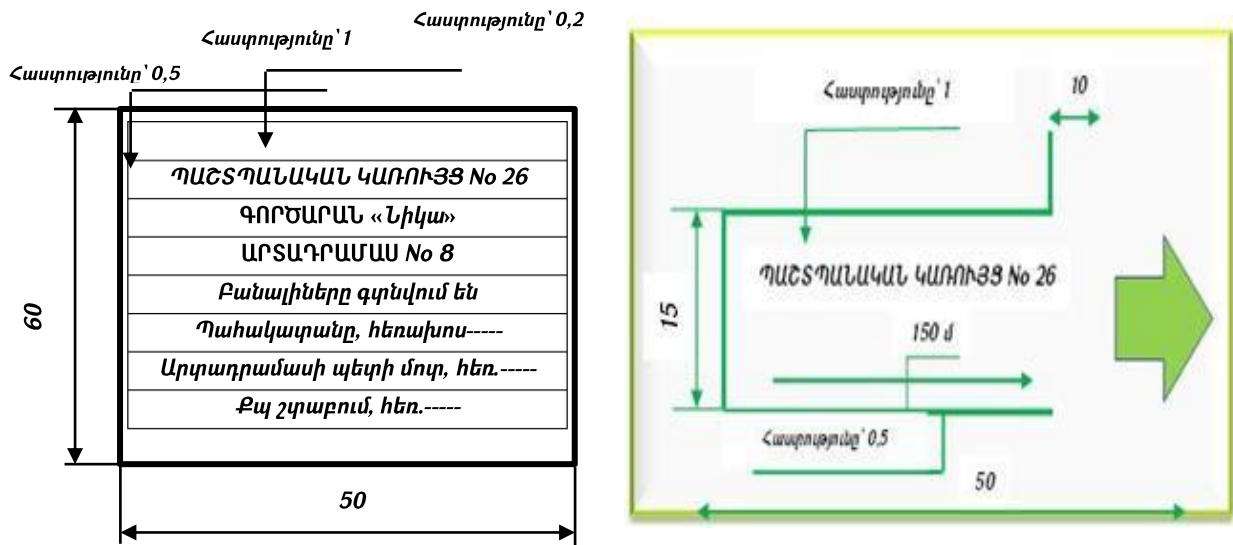
Նշանի դաշտը պետք է լինի սպիտակ: Գրությունները սև են: Տառերի բարձրությունը 3-5 սմ է, լայնությունը՝ 0,5-1,0 սմ:

Բոլոր պաշտպանիչ և պաշտպանիչ-հերմետիկ դարպասների, դռների և փեղկերի վրա նշվում է հերթական համարը, որը դրսից և ներսից նշվում է սպիտակ ներկով՝ «**Դուռ No 1**», «**Փեղկ No 2**» և այլն: Մականշման են ենթակա նաև պաշտպանական կառույցի բոլոր ներքին սարքավորումները: Դեպի պաշտպանական կառույցներ շարժման ուղիներն ընտրվում են պատասպարվողների աշխատանքի վայրից կամ բնակության վայրից այդ կառույցներին մոտենալու հնարավորինս կարճ ժամանակի պայմանով:

Երթուղիները գծանշվում են ցուցանակներով այն վայրերում, որտեղ ապահովված է լավ տեսանելիություն ցերեկը և գիշերը (գիշերը ցուցանակները լուսավորվում են՝ հաշվի առնելով հնարավոր լուսաքողարկման պահանջները):

Երթուղու ուղղության յուրաքանչյուր փոփոխության ժամանակ տեղադրվում են ցուցիչ նշաններ: Նշանի չափերն են՝ երկարությունը 50 սմ, լայնությունը՝ 15 սմ, սպիտակ դաշտի վրա արված է սև մակագրություն՝ ապաստարան կամ հակաճառագայթային թաքստոց և հեռավոր-

րությունը մետրերով մինչև քաղաքացիական պաշտպանության պաշտպանական կառույցի մուտքը (նկ. 1):

Նկ. 1. Պաշտպանական կառույցների և դեպի դրանց պատասպարվողների շարժման երթուղիները ցուցանշման հուշարախստակ

Ստանդարտ նշանների և ցուցիչների արագ տեղադրման համար կազմակերպությունները (տեղական ինքնակառավարման մարմինները) պետք է նախապես պատրաստեն հետևյալը՝

- նշանների և ցուցիչների քանակի հաշվարկներ՝ դրանց տեղադրման վայրերի որոշմամբ,
- նշանների և ցուցիչների ցուցանակներ,
- նշանների և ցուցիչների կիրարկման համար նյութերի անհրաժեշտության հաշվարկներ (ներկ, նրբատախտակ և այլն),
- նշանակվեն պատասխանատու կատարողներ:

Կազմակերպությունների տարածքում դեպի քաղաքացիական պաշտպանության պաշտպանական կառույց պատասպարվողների շարժման երթուղիների ցուցանշումը կատարվում է նախապես, իսկ բնակելի տարածքում՝ պատասպարվողներին ընդունելու պատրաստակամության բերելու ընթացքում:

Յուրաքանչյուր քաղաքացիական պաշտպանության պաշտպանական կառույց պետք է ունենա բանալիների առնվազն երկու հավաքածու: Մի հավաքածուն պահվում է կազմակերպության պարետի կամ համատիրության ղեկավարի մոտ, իսկ մյուսը՝ այնպիսի վայրերում, որտեղ ապահովված են շուրջօրյա և արագ մուտք դեպի դրանք:

Բնակչության կազմակերպված և ժամանակին պատասպարման համար պետական կառավարման տարածքային, տեղական ինքնակառավարման մարմինները, կազմակերպությունների ղեկավարներն արտակարգ իրավիճակների և քաղաքացիական պաշտպանության մարմինների հետ համատեղ անցկացնում են բնակչության, աշխատողների և ծառայողների պաշտպանական կառույցներին ամրագրման միջոցառումներ:

Պաշտպանական կառույցների սպասարկման և պատսպարման կազմակերպման նպատակով, դրանց կից ստեղծվում են փրկարար ուժեր (սպասարկող խմբեր և օղակներ), որոնց անձնակազմը պարտավոր է՝

- 1) ապահովել պաշտպանական կառույցների նախապատրաստումը պատսպարվողների ընդունման համար.
- 2) հետևել պաշտպանական կառույցները պատսպարվողներով լրացման և շահագործման ընթացքին.
- 3) իմանալ շահագործման և անվտանգության տեխնիկայի կանոնները պաշտպանական կառույցների բոլոր սարքավորումների շահագործման դեպքում.
- 4) կազմակերպել պատսպարվող բնակչության սնումը, բժշկական ապահովումը և այլն [1]:

Պաշտպանական կառույցներում բնակչության պատսպարումն իրականացվում է նախապես մշակված և հաստատված ամրագրման պլանների համաձայն: Մեկ տեղում պատսպարվողների կուտակումները կանխելու և շարժման հոսքերը բաժանելու համար սովորաբար մի քանի երթուղիներ են մշակվում, տարածքը մաքրվում է, և այն ամենը, ինչ կարող է խոչընդոտ հանդիսանալ՝ հեռացվում է:

Աշխատանքային հերթափոխի աշխատողներն ու ծառայողներն օբյեկտների համապատասխան պաշտոնատար անձանց ղեկավարությամբ զբաղեցնում են պաշտպանական կառույցները՝ համաձայն օբյեկտի արտակարգ իրավիճակների և քաղաքացիական պաշտպանության պետի կողմից նախապես մշակված պլանների:

Հասարակական վայրերում գտնվող բնակչությունը պատսպարվում է ըստ գտնվելու վայրի՝ որպես պաշտպանական կառույցներ օգտագործելով մետրոպոլիտենը, ստորգետնյա անցումները, շենքերի և այլ կառույցների առաջին հարկերը:

Պաշտպանական կառույցներով չապահովված բնակչությունը մասնակցում է պարզագույն թաքստոցների կառուցմանը, հետագայում դրանցում պատսպարվելու նպատակով՝ համաձայն պետական կառավարման տարածքային և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ղեկավարների կողմից հաստատված պլանի:

Պաշտպանական կառույցներում բնակչության պատսպարումը տեղի է ունենում քաղաքացիական պաշտպանության ազդանշաններով՝

- 1) շչակի ընդհատվող հնչեցման դեպքում («Օդային տագնապ» ազդանշան) բնակչությունն անմիջապես պատսպարվում է պաշտպանական կառույցներում.
- 2) շչակի անընդհատ հնչեցման դեպքում («Ուշադրություն բոլորին» ազդանշան) բնակչությունը պարտավոր է միացնել հեռուստացույցն ու ռադիոընդունիչը, որոնցով արտակարգ իրավիճակների և քաղաքացիական պաշտպանության մարմինների կողմից տրվում են հաղորդագրություններ տեղանքի քիմիական կամ ճառագայթային վարակի սպառնալիքի կամ դրա առաջացման և բնակչության գործողությունների մասին ու գործում համաձայն այդ հաղորդագրությունների [1]:

Համապատասխան ազդանշան ստանալով՝ պաշտպանական կառույցները սպասարկող խմբերի և օղակների անձնակազմերը բերվում են պատրաստականության և ժամանելով իրենց աշխատատեղերը, պաշտպանական կառույցները պատրաստում են պատսպարվողների ընդունման համար:

Պաշտպանական կառույցները բերվում են պատրաստականության՝ պատասպարվողների ընդունման համար ազդանշան տալու պահից սկսած 12 ժամվա ընթացքում, իսկ ՀԱԷԿ-ում և քիմիական վտանգավոր օբյեկտներում, որոնք գտնվում են մշտական պատրաստականության վիճակում՝ անմիջապես:

Պաշտպանական կառույցներում տեղավորվում են կազմակերպված և արագ՝ կառույցի պարետի (ավագի) ցուցումով: Քաղաքացիական պաշտպանության ազդանշանից հետո համապատասխան մարմինների կողմից նախօրոք նշված ժամանակը սպառվելուն պես պաշտպանական կառույցներում պատասպարվողների տեղավորումը դադարեցվում է, իսկ դռները փակվում են:

Պաշտպանական կառույցներում պատասպարվածների վարքագծի կանոններն են՝

- խստորեն պահպանել սահմանված ռեժիմն ու կարգը,
- արագ և առանց աղմուկի զբաղեցնել սենյակում նշված տեղերը,
- պահպանել սահմանված վարքագծի կանոնները, պաշտպանական կառույցի սպասարկման խմբի անձնակազմի բոլոր հրամանները,
- պահպանել հանգստություն, կանխել խուճապի և հասարակական կարգի խախտման դեպքերը, մնալ իրենց տեղում, երբ լույսերն անջատված են,
- օգնություն ցուցաբերել հիվանդներին, հաշմանդամներին, կանանց և երեխաներին,
- պահպանել մաքրությունը և կարգը տարածքներում,
- պատրաստ պահել անհատական պաշտպանության միջոցները,
- պաշտպանական կառույցի սպասարկման խմբի հրամանատարի հրամանով ըստ կարիքի աշխատանք կատարել ապաստարան օդ մատակարարելու ուղղությամբ՝ օգտագործելով ձեռքով աշխատող էլեկտրական օդափոխիչ,
- վթարների վերացման և ինժեներատեխնիկական սարքավորումների վնասվածքների վերացման ժամանակ օգնություն ցուցաբերել պաշտպանական կառույցի սպասարկման խմբի անձնակազմին,
- տարածքները մաքրել խմբերի ավագների հանձնարարությամբ,
- պահպանել անվտանգության կանոնները (չմտնել զտման և օդափոխման սենյակ, չդիպչել էլեկտրական անջատիչներին և էլեկտրական սարքավորումներին, ձեռք չտալ սեղմված օդի բալոններին, ռեգեներատիվ կայանքներին, հերմետիկ փականներին, գերճնշման փականներին, ջրամատակարարման և կոյուղու համակարգերի փականներին, փականներին, դռների փականներին և այլ սարքավորումներին),
- ըստ բնակության վայրի քաղաքացիական պաշտպանության պաշտպանական կառույցում պատասպարված բնակչությունը պետք է ունենա սննդի անհրաժեշտ պաշար (2 օրվա համար), անձնական փաստաթղթեր,
- արգելվում է բերել մեծածավալ իրեր, ուժեղ հոտով և դյուրավառ նյութեր և ընտանի կենդանիներ:

Պաշտպանական կառույցներում պատասպարվածների հետ հրահանգչական աշխատանքի հիմնական խնդիրներն են՝ պահպանել բարոյական ոգին, տոկունությունը և ինքնատիրապետումը, կազմակերպվածությունը և կարգապահությունը, բացատրել կառույցում վարքագծի կանոնները, պահպանել պաշտպանական կառույցը, իրականացնել բացատրական աշխա-

տանք ապաստարանի անվտանգության միջոցառումների և պարտականությունների վերաբերյալ, պատասպարվածներին ժամանակին տեղեկացնել կառույցից դուրս ստեղծված իրավիճակի մասին [2]:

Սննդի ընդունումը ցանկալի է կազմակերպել, երբ օգափոխությունն անջատված է: Ցանկալի է սննդամթերքը լինի առանց սուր հոտերի և հնարավորության դեպքում, պաշտպանիչ փաթեթավորմամբ (անջրաթափանց թղթի, ցելոֆանի, տարբեր տեսակի պահածոներ և այլն): Մեծահասակների ամենօրյա սննդակարգի համար խորհուրդ է տրվում հետևյալ հավաքածուն՝ չորահաց, կրեկեր, թխվածքաբլիթ, բլիթ թղթե կամ ցելոֆանե փաթեթավորմամբ, մսի կամ ձկան պահածո, պատրաստի ուտեստ, քաղցրավենիք, շաքար և այլն: Երեխաների համար, հաշվի առնելով նրանց տարիքը և առողջական վիճակը, ավելի լավ է օգտագործել խտացրած կաթ, միրգ, մրգային ըմպելիք և այլն:

Բոլոր պատասպարվածների համար, բացառությամբ երեխաների, հիվանդների և թույլերի, պետք է սահմանվի սննդի ընդունման որոշակի կարգ, օրինակ՝ օրը 2-3 անգամ և այդ ժամանակ ջուրը պետք է բաշխվի, եթե այն սահմանափակ է:

Պատասպարվածների համար նախատեսված տարածքներում իրականացվում է մաքրում օրական երկու անգամ պատասպարվածների ուժերով՝ խմբերի ավագների որոշմամբ:

Սարքավորումների սպասարկումը և տեխնիկական տարածքների մաքրումն իրականացվում է պաշտպանական կառույցների սպասարկման անձնակազմի կողմից: Առանձնահատուկ ուշադրություն է դարձվում սանհանգույցների մաքրությանը և ախտահանմանը:

Հետախուզություն իրականացնող խմբերի համար դեպի ապաստարանի ելքն ու մուտքն իրականացվում է օգափոխվող նախամուտքով անցման միջոցով: Ապաստարանից դուրս գալիս այդ խմբերը պետք է կրեն հակազազ և պաշտպանիչ հագուստ:

Բուժօգնությունն իրականացվում է այն կազմակերպությունների սանիտարական և բուժկետերի միջոցով, որոնց տրամադրության տակ է գտնվում ապաստարանը:

Պաշտպանական կառույցների տարածքներում սենյակների պահպանման սանիտարատեխնիկական պահանջները պահպանվում են իրականացնելով համապատասխան ցուցանիշների հսկողություն կազմակերպելով:

Պաշտպանական կառույցները պատասպարվածներով լրացվելուց հետո վերահսկման են ենթակա սանիտարատեխնիկական պահանջների հետևյալ ցուցանիշների պահպանմամբ՝

- տարածքների սանիտարական վիճակը,
- օդի գազային բաղադրությունը,
- միկրոկլիմայի տվյալները,
- ինժեներատեխնիկական սարքավորումները:

Տարածքների և սարքավորումների հատուկ մշակումն իրականացվում է սահմանված պահանջներին համապատասխան:

Սարքավորումների սպասարկումը և տեխնիկական տարածքների մաքրումն իրականացվում է քաղաքացիական պաշտպանության պաշտպանական կառույցի սպասարկման խմբի անձնակազմի կողմից:

Պաշտպանական կառույցները պատասպարվածներով լրացվելուց հետո վերահսկվող սանիտարատեխնիկական պահանջների ցուցանիշները ներկայացված են աղ. 1-ում [3]:

Քաղաքացիական պաշտպանության պաշտպանական կառույցներում վերահսկվող ցուցանիշները

Ցուցանիշների անվանումները	Ցուցանիշների նշանակությունը	Չափման միջոցները	Ծանոթություն
I. ՕԴԻ ԳԱԶԱՅԻՆ ԿԱԶՄՈՒԹՅԱՆ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԸ			
Օդում պարունակությունը			
Թթվածին	ոչ քիչ 16,5 %	МН-5130, КГС-К, ПГА-КМ, ГХЛ-1	ցուցանիշի առավելագույն թույլատրելի արժեք
Ածխածնի երկօքսիդ	ոչ ավել 4,0 %	КГС-ОУ, ГС-COM, ГХЛ-1	ցուցանիշի առավելագույն թույլատրելի արժեք
Ածխածնի օքսիդ	ոչ ավել 100 մգ/մ ³	ТП 2221, КГС-ДУ, КГП-ДУ, ГХЛ-1	ցուցանիշի առավելագույն թույլատրելի արժեք
Մեթան	ոչ ավել 300 մգ/մ ³	KAM-IV-3, OA-2309M	ցուցանիշի երաշխավորված արժեքը
Փոշի	ոչ ավել 10 մգ/մ ³	Лазар-1	ցուցանիշի առավելագույն թույլատրելի արժեք
II. ՄԻԿՐՈԿԼԻՄԱՅԻ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԸ			
Օդի ջերմաստիճանը	ոչ ավել 32°C	ТМ-4, ТМ-8, СП-8, М-34, МВ-4М	ցուցանիշի առավելագույն թույլատրելի արժեք
Օդի հարաբերական խոնավությունը	ոչ ավել 30 %	М-19, СКВ, М-34, МВ-4М	ցուցանիշի առավելագույն թույլատրելի արժեք
Օդի շարժման արագությունը	ոչ ավել 4 մ/վրկ (որ ավել 8 մ/վրկ)	МС-13, АСО-3	ցուցանիշի երաշխավորված արժեքը (փակագծում- օդափոխանակման համակարգի համար)
III. ԻՆԺԵՆԵՐԱՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ՍԱՐՔԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐԻ ՑՈՒՑԱՆԻՇՆԵՐԸ			
Հավելուրդային ճնշում	ոչ պակաս 20 Պա	ТНЖ-Н, ТНМП-52, НМП-52	ցուցանիշի նվազագույն թույլատրելի արժեքը
Զտիչի դիմադրողականությունը	ոչ ավել 1000 Պա	ТНМП-100, НМП-100, ДНМП-100	արտադրանքի անձնագրային տվյալները

Առաջարկվող չափիչ գործիքները փոխադարձ փոխարինելի են յուրաքանչյուր չափված ցուցանիշի համար: Քաղաքացիական պաշտպանության պաշտպանական կառույցում թույլատրվում է օգտագործել այլ տեսակի և մակնիշի չափիչ գործիքներ, որոնք համապատասխանում են քաղաքացիական պաշտպանության պահանջներին ընդգրկույթի, ճշգրտության և հուսալիության առումով:

Պաշտպանական կառույցներում չափումների (վերահսկման) տեղերը և կետերը ընտրվում են հաշվի առնելով տարածքների հատակագծապլանային լուծումների առանձնահատկություններն այնպես, որ բացառվի այդ ցուցանիշների տեղական փոփոխությունների ազդեցությունը չափումների արդյունքների վրա: Չափումների (վերահսկման) վայրերը և չափման կետերի քանակը՝ կախված պաշտպանական կառույցի երկրաչափական տվյալներից և մակերեսից, ներկայացված են աղ. 2-ում:

ՔՊ ՊԿ գազային կազմի և միկրոկլիմայի չափումների վայրերը

Աղյուսակ 2.

Կառույցի և շինությունների տիպը	Չափման կետերի քանակը	Չափումների վայրերը	
		պատերից և շրջապատող կառուցվածքներից եղած հեռավորությունը, մ	հատակից բարձրությունը, մ
Ապաստարանի տարողությունը			
Ոչ ավել 500 մ²	1 ... 3	1,0 ... 1,5	0,3 ... 0,8
500 մ² ավել	5	1,5 ... 2,0	0,5 ... 1,0
Թունելներում տեղակայված ապաստարաններ, շինություններ	3 (100մ անց)	1,0 ... 2,0	0,3 ... 1,0
Ոչ ավել 500 մ²	1 ... 3	1,0 ... 1,5	0,3 ... 0,8
500 մ² ավել	5	1,5 ... 2,0	0,5 ... 1,0
Լեռնային փորվածքների հանքամիջանցքներում տեղակայված ապաստարաններ, շինություններ	3 (100մ անց)	1,0 ... 2,0	0,3 ... 1,0

Հսկվող ցուցանիշի չափումն իրականացվում է օգտագործվող սարքի շահագործման հրահանգներին համապատասխան: Չափումների արդյունքները մուտքագրվում են պաշտպանական կառույցի օդի միկրոկլիմայի և գազի բաղադրության գրանցամատյանում՝ նշելով չափման ամսաթիվը, վայրը և ժամը, չափելու մեթոդը կամ սարքը, չափումը կատարող անձի ստորագրությունը:

Զտիչների հավելուրդային գերճնշման և դիմադրության չափման տեղերը որոշվում են քաղաքացիական պաշտպանության պաշտպանական կառույցների նախագծերով և տեխնիկական փաստաթղթերով:

Օդի գազի բաղադրության չափումների պահանջվող հաճախականությունը՝ կախված մեկ պատասպարվածի համար նախատեսված տարածքի ծավալից, օդափոխության ռեժիմից և միկրոկլիմայի ցուցանիշներից, ինչպես նաև ըստ օդի գազային կազմի մեկ մարդու հաշվով մատակարարվող օդի տեսակարար ծախսը ներկայացված են աղ. 3- 5-ում [4]:

Աղյուսակ 3.

Օդի գազային կազմի ցուցանիշների չափման հաճախականությունը

Չափվող ցուցանիշը	Շինության ծավալը մեկ մարդու հաշվով, մ³	Օդամաքակարման տարրեր ռեժիմներում չափումների պարբերականությունը, ժամ		
		մաքուր օդափոխանակություն	զտաօդափոխանակություն	ռեգեներացիա
Օդում պարունակությունը				
Թթվածին	1,5	4,0	1,0	1,0
	2,0	6,0	2,0	1,0
	4,0	8,0	3,0	1,0
Ածխածնի օքսիդ.	1,5	12,0	4,0	1,0
	2,0	12,0	5,0	1,0
	4,0	12,0	6,0	1,0
Ածխածնի երկօքսիդ.	1,5	2,0	1,0	1,0
	2,0	3,0	1,5	1,0
	4,0	4,0	2,0	1,0
Մեթան (լեռնային փորվածքներում տեղակայված պաշտպանական կառույցներում)	1,5 ... 4,0	2,0 ... 3,0	2,0 ... 3,0	1,0
Փոշի	1,5 ... 4,0	3,0	3,0	3,0

Ծանոթություն.

Երբ ծուխը տարածվում է պաշտպանական կառույցի տարածք, օդի գազային բաղադրության անալիզը կատարվում է յուրաքանչյուր 30 րոպեի մեկ:

Աղյուսակ 4.

Քաղաքացիական պաշտպանության պաշտպանական կառույցի միկրոկլիմայի ցուցանիշների չափման հաճախականությունը

Չափվող ցուցանիշը	Օդամաքակարման տարրեր ռեժիմներում չափումների պարբերականությունը, ժամ մեկ անգամ		
	մաքուր օդափոխանակություն	զտաօդափոխանակություն	ռեգեներացիա
Օդի ջերմաստիճանը	4,0	2,0	1,0
Հարաբերական խոնավությունը	4,0	4,0	4,0
Օդի արագությունը	4,0	4,0	4,0

Մաքակարվող օդի տեսակարար ծախսը մեկ մարդու հաշվով ըստ օդի զազային կազմի

Օդի զազային կազմի բաղադրիչները	Մաքակարվող օդի տեսակարար ծախսը մեկ մարդու հաշվով, մ³/ժ					
	2,0	1,0	0,75	0,5	0,33	0,25
Ածխածնի երկօքսիդ, ծավալ %	1,0	2,0	2,7	4,0	6,1	8,0
	----	----	----	----	----	----
	4	8	11	15	25	32
Թթվածին, ծավալ %	19,8	18,5	17,7	16,0	13,4	11,0
	----	----	----	----	----	----
	4	8	11	15	25	32

Ծանոթություն.

1. Համարիչում ներկայացված է CO₂ և O₂ պարունակությունը, հայտարարում՝ նշված ցուցանիշին հասնելու ժամանակը, ժամ:
2. Եթե մեկ անձի համար մաքակարարվող օդի տեսակարար սպառումը 2 մ³/ժ կամ ավելին լինի, ապա օդում ածխաթթու գազի և թթվածնի պարունակությունը չի գերազանցի ընդունելի մակարդակը:

Քաղաքացիական պաշտպանության պաշտպանական կառույցում օդային միջավայրի վիճակը գնահատելու համար անհրաժեշտ է առաջնորդվել՝

1. օդի ջերմաստիճանը 0-ից +30°C, ածխածնի երկօքսիդի խտությունը մինչև 3%, թթվածինը՝ մինչև 17%, ածխածնի երկօքսիդ՝ մինչև 30 մգ/մ³, ընդունելի են և չեն պահանջում լրացուցիչ միջոցներ.
2. օդի ջերմաստիճանը՝ +31-ից +33°C, ածխածնի երկօքսիդի խտությունը՝ 4 %, թթվածինը՝ 16%, ածխածնի երկօքսիդը՝ 50-70 մգ/մ³ պահանջում է սահմանափակել ապաստանածների ֆիզիկական ակտիվությունը և ուժեղացնել նրանց վիճակի բժշկական մոնիտորինգը.
3. օդային միջավայրի հիմնական գործոնների հետևյալ ցուցանիշները վտանգավոր են քաղաքացիական պաշտպանության պաշտպանական կառույցներում պատասպարվողների հետագա գտնվելու համար՝
 - օդի ջերմաստիճանը՝ +34°C և բարձր;
 - ածխածնի երկօքսիդի խտությունը՝ 5% կամ ավելի, օդում թթվածնի պարունակությունը՝ կազմում է 14% կամ պակաս;
 - ածխածնի օքսիդի պարունակությունը՝ 100 մգ/մ³ և ավելի:

Մեկ կամ մի քանի գործոնների նման մակարդակի հասնելու դեպքում պահանջվում է ձեռնարկել բոլոր հնարավոր միջոցները օդային միջավայրի վիճակը բարելավելու համար:

Այսպիսով, քաղաքացիական պաշտպանության պաշտպանական կառույցների պատրաստության բերումը պատասպարվողներին ընդունելու համար հանդիսանում է բնակչության պաշտպանության կարևորագույն հիմնահարց: Բնակչության կազմակերպված և ժամանակին պատասպարման համար պետական կառավարման տարածքային, տեղական ինքնակառավարման մարմինները, կազմակերպությունների ղեկավարներն արտակարգ իրավիճակների և քաղաքացիական պաշտպանության մարմինների հետ համատեղ անցկացնում են բնակչության, աշխատողների և ծառայողների պաշտպանական կառույցներին ամրագրման միջոցառումներ:

Գրականություն

1. Հայաստանի Հանրապետության կառավարության 2000 թ-ի սեպտեմբերի 28-ի «Բնակչության պաշտպարման կարգը հաստատելու մասին» No 592 որոշում:
2. Գասպարյան Ա.Զ., Ղարիբյան Հ.Պ., Կոլեկտիվ պաշտպանական կառույցներ, դրանց շահագործումն ու սպասարկումը: Ուսումնական ձեռնարկ: ՃԿՊԱ, Եր., 2022. - 300 էջ:
3. Каммерер Ю.Ю., Кутырев А.К., Харкевич А.Е. Защитные сооружения гражданской обороны. Устройство и эксплуатация. Энергоатомиздат. М. 1985. - 232 с.
4. Защитные сооружения гражданской обороны (устройство и эксплуатация). Учебно-методическое пособие/Под ред. Г.Н. Кирилова. - М.: Институт риска и безопасности, 2004.- 320 с.

А.З. Гаспарян, А.П. Карибян

ПОДГОТОВКА СТРУКТУР ГРАЖДАНСКОЙ ОБОРОНЫ К ПРИЕМУ ЖИТЕЛЕЙ

Укрытие населения в защитных сооружениях в чрезвычайных ситуациях и в военное время является одним из основных средств обеспечения жизнедеятельности людей. Укрытие в защитных сооружениях осуществляется по сигналам гражданской обороны. Приведение защитных сооружений гражданской обороны в готовность к приему *укрывааемых*, является ключевым вопросом защиты населения. Для организованного и своевременного укрытия населения территориальные и местные органы государственного управления, руководители организаций совместно с органами по чрезвычайным ситуациям и гражданской обороны осуществляют мероприятия по обеспечению безопасности населения, рабочих и служащих в защитных сооружениях.

Ключевые слова: защитные сооружения, подготовка защитных сооружений, группы обслуживания защитных сооружений.

A.Z. Gasparyan, H.P. Gharibyan

PREPARATING CIVIL DEFENSE STRUCTURES TO RECEIVE RESIDENTS

Shelter of the population in protective structures in emergency situations and in wartime is one of the main means of ensuring human life. Shelter in protective structures is carried out according to civil defense signals. Bringing civil defense protective structures to readiness to receive those being sheltered is a key issue in protecting the population. For organized and timely sheltering of the population, territorial and local government bodies, heads of organizations together with emergency and civil defense agencies carry out measures to ensure the safety of the population, workers and employees in protective structures.

Keywords: civil defense structures, preparation of civil defense structures, civil defense structures structure maintenance groups.

Գասպարյան Արայիկ Զավենի – ավագ դասախոս, Էկոլոգիայի և կենսագործունեության անվտանգության գիտությունների միջազգային ակադեմիայի թղթակից-անդամ (ՀՀ ՆԳՆ կրթահամալիրի ՓԾ և ՃԿ ուսումնական ստորաբաժանում, փ/ծ պ. փ/գնդապետ)

Ղարիբյան Հայկանդուխտ Պապինի–տեխ. գիտ. թեկնածու, դոցենտ (ՀՀ ՆԳՆ կրթահամալիրի ՓԾ և ՃԿ ուսումնական ստորաբաժանում)

Ներկայացման ամսաթիվը՝ 19.03.2025

Գրախոսման ամսաթիվը՝ 10.04.2025